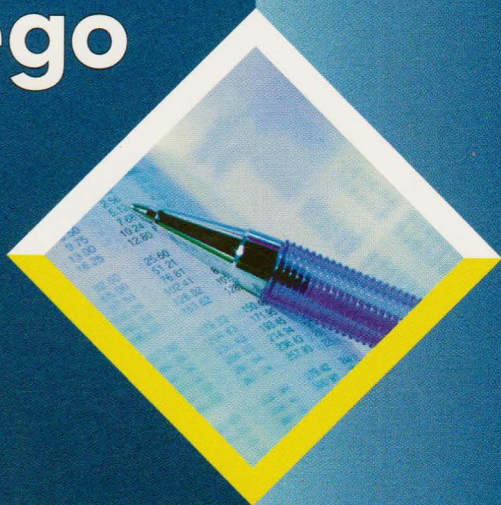

System rachunkowości w okresie kryzysu gospodarczego

pod redakcją

IRENY SOBAŃSKIEJ i PRZEMYSŁAWA KABALSKIEGO

Łódź 2010
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

ROZDZIAŁ 6

ZA CZY PRZECIW MIĘDZYNARODOWEJ STANDARYZACJI RACHUNKOWOŚCI MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW?

1. Wprowadzenie

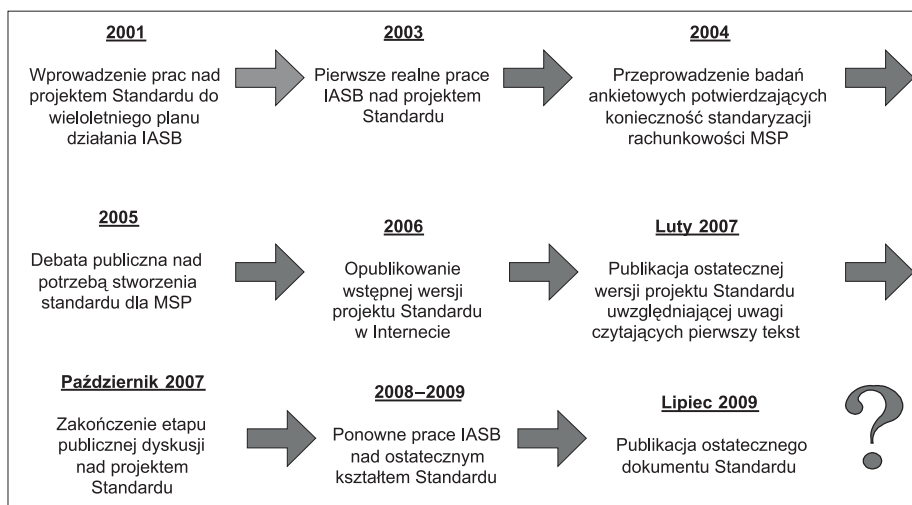
Postępujący proces globalizacji wywarł ogromną presję na system rachunkowości XX i XXI w. Konsekwencją dostosowywania zasad rachunkowości do potrzeb globalnego rynku są Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Złożoność MSSF, która przejawia się w stale rosnącej objętości standardów i ich interpretacji (ponad 2 tys. stron), utrudnia jednak ich implementację przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Z kolei możliwość upowszechnienia opublikowanego niedawno Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości dla Małych i Średnich Jednostek (The International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities (IFRS for SMEs) – w skrócie MSSF dla MSJ – budzi w Polsce i na świecie wiele obaw i wątpliwości. Czy standaryzacja rachunkowości w sektorze MSP może być dobrą i mądrą receptą na kryzys gospodarczy? Próba odpowiedzi na tak skonstruowane pytanie będzie niniejszy rozdział, w którym do wnioskowania na temat możliwości zastosowania MSSF dla MSJ w małych i średnich przedsiębiorstwach wykorzystana zostanie metoda analizy SWOT. Przedmiotem rozważań będzie zatem identyfikacja mocnych i słabych stron Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek oraz wskazanie możliwości i zagrożeń wynikających z implementacji regulacji międzynarodowych w okresie kryzysu gospodarczego.

2. Koncepcja międzynarodowej standaryzacji rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw

Prace nad koncepcją rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw Międzynarodowa Grupa Robocza Ekspertów Międzynarodowych Standardów

* Mgr, asystent, Katedra Rachunkowości i Controllingu, Uniwersytet Szczeciński.

Rachunkowości i Sprawozdań Finansowych (w skrócie ISAR), działająca w ramach UNCTAD w Genewie, rozpoczęła już w lipcu 2000 r. Zabiegali o to zwłaszcza przedstawiciele krajów rozwijających się, w których małe i średnie przedsiębiorstwa dominowały, a zastosowanie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości wykaczało poza ich możliwości adaptacyjne. Ograniczone stosowanie ogólnokrajowych norm rachunkowości nie osłabiło jednak ekonomicznej aktywności małych i średnich jednostek w tworzeniu i umacnianiu procesów internacjonalizacji i globalizacji gospodarek światowych – wręcz przeciwnie, wymusiło zintensyfikowanie prac, których wymiernym efektem jest opublikowany 9 lipca 2009 r. Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek. Nie ma on kolejnego numeru tak jak inne standardy – jest niejako zaczątkiem nowej grupy standardów. Syntetyczne zestawienie poszczególnych etapów prac nad omawianym standardem prezentuje rys. 1.

Rys. 1. Geneza MSSF dla MSJ – od pomysłu do realizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie *IFRS for SMEs Fact Sheet* (2009), s. 1–2.

Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek adresowany jest do przedsiębiorstw niemających obowiązku publicznego wyliczania się ze swej działalności, ale generujących sprawozdania finansowe (*IFRS for SMEs*, 2009, § 1.2, s. 10), a stanowi skondensowane i uproszczone rozwiązania stosowane w tzw. pełnych MSR-ach. Podstawowym kryterium modyfikacji było utrzymanie optymalnej proporcji między kosztami a korzyściami wdrożenia standardu. Z tego też względu zrezygnowano z rozwiązań alternatywnych oraz uproszczono zasady wyceny składników majątku, dzięki czemu objętość Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finan-

sowej dla Małych i Średnich Jednostek została znacznie zmniejszona, bo aż do 360 stron. Składają się nań trzy części (*IFRS for SMEs...*, s. 5):

1) właściwy MSSF dla MSJ (35 sekcji plus glosarium i tabela powiązań Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek z pełnymi MSR-ami);

2) wskazówki wdrożeniowe (w tym przykładowe sprawozdania finansowe i zestawienie ujawnień wymaganych w treści sprawozdań finansowych bądź w objaśnieniach do sprawozdań);

3) uzasadnienie podjęcia przez IASB problemu standaryzacji w skali międzynarodowej sprawozdawczości finansowej małych i średnich jednostek oraz przyjętych rozwiązań.

Wizja wdrożenia Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości dla Małych i Średnich Jednostek budzi wiele obaw i wątpliwości, zwłaszcza wśród właścicieli mikroprzedsiębiorstw. Podmioty te wdrożenie analizowanego Standardu utożsamiają bowiem z karkołomnym dostosowywaniem systemów rachunkowości do nowych międzynarodowych wymogów sprawozdawczych – czy mają rację?

3. Identyfikacja mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń wynikających z implementacji MSSF dla MSJ

Narzędziem wykorzystanym do identyfikacji mocnych i słabych stron analizowanego Standardu, jak również określenia możliwości i zagrożeń wynikających z jego implementacji w praktyce gospodarczej, jest metoda analizy SWOT¹.

Etap pierwszy analizy SWOT polega na stworzeniu katalogu mocnych stron analizowanego Standardu. I tak, listę mocnych stron MSSF dla MSJ otwiera jego zbieżność z polskim prawem bilansowym w zakresie podstawowych koncepcji i założeń stanowiących fundament rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. Przeprowadzona analiza porównawcza nie wykazała bowiem znaczących rozbieżności w tych kwestiach – wiele uregulowań różni się jedynie stopniem precyzyjności i wnikliwości. Zauważalne różnice pojawiają się dopiero w bardziej szczegółowej analizie, gdzie niektóre rozwiązania proponowane przez MSSF dla MSJ mają charakter rewolucyjny, zwłaszcza w takich dziedzinach, jak utrata wartości, przejęcia, stosowanie godziwej wartości rynkowej oraz rachunkowość świadczeń emerytalnych, która wymaga obliczeń aktuarialnych i oszacowań przyszłych zmian.

¹ Ponieważ w analizie SWOT nie jest konieczne systematyczne wyodrębnianie i opisywanie wszystkich czynników, zidentyfikowane zostaną tylko czynniki kluczowe, które mogą mieć decydujący wpływ na ocenę MSSF dla MSJ w warunkach kryzysu gospodarczego.

Jako atut postrzegany jest również fakt, iż podmiot wdrażający międzynarodowe rozwiązania dla małych i średnich przedsiębiorstw będzie zobowiązany do wypełnienia wszystkich obowiązków uregulowanych w Standardzie. Nie będzie możliwe korzystanie z MSSF dla MSJ wybiórczo (tylko w ograniczonym zakresie), dzięki czemu podstawa sporządzenia sprawozdania finansowego będzie jednoznacznie określona, a same sprawozdania porównywalne, co jest niezmiernie ważne zwłaszcza w czasach kryzysu finansowego, gdzie ryzyko inwestycyjne przybiera na sile.

Ponadto analizowany standard został przygotowany na podstawie istniejących zasad ogólnych MSSF (*Framework*), stanowiąc użyteczny środek przejściowy do stosunkowo łatwej adaptacji pełnych MSR (taka organizacja usprawni proces ewentualnej konwersji sprawozdań finansowych). Ma to szczególne znaczenie zwłaszcza dla dynamicznie rozwijających się małych i średnich przedsiębiorstw, które w niedalekiej perspektywie czasowej zechcą stać się spółkami giełdowymi².

Kolejny krok analizy SWOT polega na zidentyfikowaniu katalogu słabych stron analizowanego standardu.

Po pierwsze, niewątpliwym mankamentem MSSF dla MSJ jest zbyt ogólne określenie docelowej grupy adresatów, którymi mają być wszystkie jednostki nie posiadające obowiązku publicznego rozliczania się ze swojej działalności. Mogą to być zatem zarówno duże przedsiębiorstwa nienotowane na giełdzie, jak i kilkuosobowe mikroprzedsiębiorstwa. Nasuwa się więc pytanie, dlaczego nazwa Standardu ogranicza się tylko do małych i średnich jednostek, skoro dotyczy też dużych? Zaniepokojenie wywołuje również fakt, iż Standard został opracowany z myślą o stosunkowo dużych MSP, tzn. takich, które zatrudniają ok. 50 pracowników (*Basis for Conclusions on ED IFRS for SMEs*, 2007, § BC 45, s. 19), choć kołem zamachowym zarówno w polskiej, jak i europejskiej gospodarce są mikroprzedsiębiorstwa.

Po drugie, słabym ogniwem wydaje się być czytelność i zrozumiałość (przyjazność) analizowanego Standardu dla jego użytkowników. System ewidencji powinien być bowiem możliwie prosty, niestawiający księgowym małych i średnich jednostek nadmiernych wymogów co do kwalifikacji potrzebnych do prowadzenia ksiąg. Powodem do obaw ze strony MSP jest również perspektywa wprowadzania przez IASB zmian w Standardzie co dwa lata.

Po trzecie, nowe wymagania determinowane zastosowaniem MSSF dla MSJ wymuszają na małych podmiotach konieczność poniesienia dodatkowych kosztów związanych m. in. ze zmianą istniejących systemów raportowania czy z prze-

² Warto również przypomnieć, iż wiele polskich przedsiębiorstw ma już pewne doświadczenia w korzystaniu z pełnych MSR, zgodnie bowiem z art. 10 ustawy o rachunkowości w sprawach niewyjaśnionych przepisami krajowymi, jednostki gospodarcze mogą sięgać do rozwiązań proponowanych przez pełne MSR.

szkoleniem kadry w zakresie nowych uregulowań. Oby nakład pracy okazał się współmierny do efektów finansowych – ekspozycja małych i średnich przedsiębiorstw na ryzyko w czasach kryzysu nie jest bowiem najlepszym rozwiązaniem.

Po czwarte, kluczowy problem stanowi kompatybilność, a w zasadzie jej brak między rozwiązaniami proponowanymi przez MSSF dla MSJ a przepisami prawa podatkowego regulującymi fiskalny wymiar prowadzenia działalności gospodarczej w danym kraju. Właściciele małych i średnich przedsiębiorstw zwracają uwagę, że posiadają już księgowość dla celów podatkowych, a zastosowanie nowych regulacji oznacza dla nich konieczność ponoszenia wysokich wydatków związanych ze zmianą istniejących systemów raportowania³.

Po zestawieniu mocnych i słabych stron analizowanego Standardu kolejnym krokiem analizy SWOT jest identyfikacja szans i zagrożeń wynikających z jego implementacji. Wśród potencjalnych szans należy wymienić, po pierwsze, ułatwienie małym podmiotom pozyskania szerokiego spektrum informacji na wewnętrzne potrzeby zarządzania jednostką gospodarczą, umożliwiające im jednocześnie dokonanie niezbędnych analiz i porównań w celu podjęcia efektywnych decyzji finansowych. Nie jest przecież tajemnicą, że wszechobecny kryzys gospodarczy zwiększa ryzyko popełnienia decyzyjnego błędu, mnożąc jego efekty uboczne. Po drugie, MSSF dla MSJ stwarza także możliwość generowania bogatego zestawu informacji spełniającego oczekiwania artykułowane przez nieufnych w czasach kryzysu użytkowników sprawozdań finansowych sektora małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza przez kapitałodawców. Standaryzacja zasad rachunkowości stanowi bowiem szansę dla małych i średnich przedsiębiorstw na poprawę relacji z instytucjami finansowymi, a tym samym umożliwi szerszy dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania przy jednoczesnym zmniejszeniu kosztu pozyskiwanego kapitału. Obniżone w ostatnim czasie zaufanie do informacji finansowych oraz konieczność transparentności sprawozdań finansowych, wymagają od przedsiębiorstw sporządzania sprawozdań wysokiej jakości. Jednolitość stosowanych zasad niewątpliwie spowoduje większą porównywalność między przedsiębiorstwami, a to z kolei może mieć ogromne znaczenie np. przy bezpośrednich inwestycjach zagranicznych, które są głównym sposobem kojarzenia małych i średnich przedsiębiorstw oraz kapitału zagranicznego.

Ponadto, szansą dla małych i średnich przedsiębiorstw wynikającą z wdrożenia analizowanego Standardu jest również możliwość zaistnienia na europejskich, a nawet światowych rynkach. Przejrzystość i wiarygodność sprawozdań finansowych

³ Prawdziwym uproszczeniem z perspektywy małych i średnich podmiotów byłoby wyeliminowanie różnic w przychodach i kosztach uznawanych przez prawo bilansowe i podatkowe.

wych, zmniejszenie ryzyka inwestowania (w tym fuzji i przejęć), redukcja kosztów prowadzenia rachunkowości w korporacjach wielonarodowych to tylko niektóre źródła przewag stanowiące o konkurencyjności podmiotu stosującego regulacje międzynarodowe.

Na pełne wykorzystanie szans płynących z implementacji MSSF dla MSJ nie pozwalają następujące zagrożenia.

Po pierwsze, zróżnicowanie rozwiązań w zakresie rachunkowości małych i średnich przedsiębiorstw oraz zróżnicowanie ich wielkości budzą wątpliwości co do potrzeby opracowania standardu. Mimo iż IASB przeprowadziła szeroko zakrojone konsultacje oraz badania terenowe dotyczące zapotrzebowania na MSSF dla MSJ, może się jednak okazać, że małe przedsiębiorstwa, których aspiracje nie sięgają poza lokalne rynki, nie zechcą go zastosować, a odbiorcy informacji sprawozdawczej nie będą wystarczająco usatysfakcjonowani jej kształtem.

Po drugie, prawdopodobną przeszkodę stanowi różnorodność potencjalnych użytkowników MSSF dla MSJ, która może sprawić, że niektórzy z nich będą chcieli dalszych uproszczeń. Należy jednak bardzo wyraźnie podkreślić, iż nazbyt proste systemy rachunkowości uniemożliwią pozyskanie rzetelnej i wiarygodnej informacji o sytuacji finansowo-majątkowej jednostki, a dalsze uproszczenia i ułatwienia rachunkowości MSP mogą doprowadzić do sytuacji, w której podmioty te będą traktowane jako „obywatele drugiej kategorii”, co może przyczynić się do ich rynkowej dyskryminacji oraz podwyższenia ryzyka prowadzonej działalności (*Micro-entity financial reporting...*, 2006, s. 10–11).

Poważny problem może stanowić także niechęć służb finansowo-księgowych do przyjęcia innego rozwiązania niż stosowane dotychczas. Przyczyn takiej postawy można upatrywać w dwóch kwestiach, tzn. w mentalności i przyzwyczajeniu pracowników oraz w obawie przed nieustanną ewolucją przepisów międzynarodowej rachunkowości i koniecznością permanentnego uaktualniania wiedzy.

Listę zagrożeń wynikających z implementacji omawianego Standardu zamykają możliwości fakultatywnego jego zastosowania. Popularyzowanie dobrowolnego stosowania MSSF nie jest bowiem pozbawione ryzyka. Równoległe funkcjonowanie dwóch systemów standardów w danym kraju może bowiem doprowadzić do zniekształcenia informacji odbieranych przez ich użytkowników oraz negatywnie wpływać na proces przygotowania i wykorzystania informacji rachunkowej, powodując ryzyko odmiennego postrzegania tych samych kategorii ekonomicznych, np. zyskowności prowadzonej działalności.

Syntetyczne zestawienie przeprowadzonej identyfikacji mocnych i słabych stron MSSF dla MSJ oraz szans i zagrożeń wynikających z jego implementacji prezentuje tab. 1 (Chand, Patel, Cummings 2004, s. 31).

Tabela 1

Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich jednostek
– analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Jest zbieżny z polskim prawem bilansowym w zakresie podstawowych koncepcji i założeń stanowiących fundament rachunkowości. Jest obligatoryjny w pełnym brzmieniu bez możliwości stosowania go tylko w ograniczonym zakresie. Gwarantuje transparentność i porównywalność sprawozdań finansowych na skalę międzynarodową. Daje możliwość dość łatwej adaptacji pełnych MSR.	Zbyt ogólnie określa docelową grupę adresatów Standardu. Jest zbyt skomplikowany, a jego treść przez liczne odwołania do pełnych MSR nieczytelna. Jest niekompatybilny z rozwiązaniami w obszarze prawa podatkowego. Wymusza konieczność ponoszenia dodatkowych kosztów związanych z implementacją nowych regulacji.
SZANSE	ZAGROŻENIA
Możliwość przygotowania użytecznej informacji na wewnętrzne potrzeby zarządzania jednostką gospodarczą (bardziej efektywne decyzje – mniejsze ryzyko błędu). Możliwość generowania bogatego zestawu informacji spełniającego oczekiwania użytkowników sprawozdań finansowych. Szerszy dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania przy jednoczesnym zmniejszeniu kosztu pozyskiwanego kapitału. Mniejsze ryzyko inwestowania (w tym fuzji i przejęć) – zestandaryzowany system rachunkowości redukuje niepewność. Może stanowić element przewagi konkurencyjnej, a w konsekwencji ułatwić ekspansję na rynki zagraniczne.	Zróżnicowanie obecnych rozwiązań w zakresie rachunkowości MSP oraz zróżnicowanie ich wielkości budzą wątpliwości co do potrzeby opracowania Standardu. Ryzyko, że nie sprostą on oczekiwaniom odbiorców informacji sprawozdawczej ze względu na różnorodność ich potrzeb. Naciski na dalsze uproszczenia w rachunkowości MSP, co może przyczynić się do ich rynkowej dyskryminacji. Jego objętość wykracza poza możliwości adaptacyjne mikroprzedsiębiorstw. Niechęć służb finansowo-księgowych do przyjęcia innego rozwiązania niż stosowane dotychczas. Równoległe funkcjonowanie dwóch systemów Standardów w danym kraju może doprowadzić do zniekształcenia informacji odbieranych przez ich użytkowników.

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzona w ramach analizy SWOT identyfikacja mocnych i słabych stron oraz możliwości i zagrożeń, wynikających z implementacji MSSF dla MSJ, prowadzi do następujących wniosków i podsumowań:

1) omawiany Standard pasuje do możliwości oraz oczekiwań małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza tych, których aspiracje sięgają poza lokalne rynki;

2) objętość Standardu wykracza poza możliwości adaptacyjne mikropodmiotów, a prace nad dalszym jego uproszczeniem uniemożliwią pozyskanie rzetelnej i wiarygodnej informacji;

3) racji bytu Standardu należy upatrywać w możliwości fakultatywnego jego zastosowania – popularyzowanie dobrowolnego stosowania MSSF dla MSJ nie jest jednak pozbawione ryzyka, grozi bowiem fragmentacją rynku wewnętrznego;

4) implementacja analizowanego standardu ma realną szansę usprawnić sprawozdawczość finansową – potencjalne korzyści wynikające z jego implementacji przeważają nad ewentualnym ryzykiem jego wdrożenia.

4. Zakończenie

Międzynarodowa standaryzacja sprawozdawczości finansowej małych i średnich przedsiębiorstw stawia przed nimi nowe wyzwania i możliwości. Należy jednak pamiętać, że każda zmiana niesie ze sobą różne szanse, ale i zagrożenia. Przeprowadzone rozważania nad zasadnością wprowadzania międzynarodowych standardów rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw nie znajdują jednoznacznej odpowiedzi na pytanie postawione w tytule rozdziału i nie wyczerpują z pewnością tematu dyskusji. Celem autora było jedynie wskazanie na złożoność i wielowymiarowość tej problematyki oraz wskazanie jej istotności z punktu widzenia funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw w trudnych warunkach globalnego kryzysu.

Streszczenie

Historia Międzynarodowych Standardów Rachunkowości sięga 1973 r., kiedy to utworzony został Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Ze względu na złożoność i objętość standardów, korzystać z nich mogła tylko niewielka liczba przedsiębiorstw – duże podmioty, których akcje są przedmiotem publicznego obrotu giełdowego. Jednak postępujący proces globalizacji wymusił niejako rozpoczęcie prac nad stworzeniem ujednoliconych zasad rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw. W 2009 r. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości opublikowała Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek, który budzi w Polsce i na świecie wiele obaw oraz wątpliwości. Czy standaryzacja rachunkowości w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw może być dobrą i mądrą receptą na kryzys gospodarczy? Próba odpowiedzi na tak skonstruowane pytanie jest niniejszy rozdział, w którym do wnioskowania na temat możliwości zastosowania MSSF dla MSJ w małych i średnich przedsiębiorstwach wykorzystano metodę analizy SWOT. Przedmiotem rozważań jest zatem identyfikacja mocnych i słabych stron Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek oraz wskazanie możliwości i zagrożeń wynikających z implementacji regulacji międzynarodowych w okresie kryzysu gospodarczego.

Literatura

- Basis for Conclusions on Exposure Draft International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities*, (2007), IASB, London.
- Chand P., Patel Ch., Cummings L. (2004), *Relevant Standards for Small and Medium-sized Enterprises (SME's): The Case for the South Pacific Region*, Macquarie University Working Paper, Australia.
- Micro-entity Financial Reporting: Perspectives of Preparers and Users*, (2006), IFAC, New York.
- The International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities*, (2009), IASB, London.
- The International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities Fact Sheet*, (2009), IASB, London.

Wydawnictwo UŁ zaprasza www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

ISBN 978-83-7525-387-0